

“SÜRGÜN VEZİR”İN TELMİH DÜNYASI

EXILED VİZİER (SÜRGÜN VEZİR)’S REFENCE WORLD

Tacettin ŞİMŞEK*

ÖZET: Bahaettin Karakoç’un şiiri bir yanıla lirik, öbür yanıla düşünce ağırlıklıdır. İslam kültür ve medeniyet çevresinin bilgi ve sezgilerini bünyesinde taşır. Şair, inanç dünyasının motiflerini, çizgilerini şiirle ifade eder. Onun şiirini, ‘amentüsü olan şiir’ şeklinde tanımlamak mümkündür. Karakoç, ilk kitabı Seyran’dan itibaren güçlü telmihlerle bu kültürel arka planı sezdirir.

Aşk Mektupları kitabında beşerî aşkı aşır ilâhî aşka yönelen şiir, bu yolculukta ihtiyaç duyduğu her unsuru vahiy, hadis, mitoloji, halk kültürü gibi zenginliklerden ödünç alır ve kullanır.

Bu yazıda, Karakoç’un yalnızca *Sürgün Vezirin Aşk Neşideleri* kitabındaki telmihlerin izi sürülecektir.

Anahtar sözcükler: Bahaettin Karakoç, medeniyet, kültür şiiri, telmih.

ABSTRACT: Bahaettin Karakoç’s poem is a lyric at the one hand, thoughtful one at the other hand. It is of Islamic culture and civilization and knowlwdge and intuition in its context. The poet expresses the motifiy and drawings of belief World by means of the poem. It is possible to describe his poem as that has “Amentu.” Karakoç has the reader realize this cultural background by means of strong references as of his first book “Seyran.”

In his “Aşk Mektupları” book, he exceded World love and directed to the divine love, and he uses and borrows every components he needed in this course such as vahiy, hadis, mytology, folk culture.

In this study, the only references of Karakoç’s called the book of Exiled Vizier will be examined.

Keywords: Bahaettin Karakoç, civizilation, cultural poem, reference.

GİRİŞ

Telmihlerle Yürüyen Şiir

Telmih, klasik dönem edebiyatımızın heyecandan doğan ve çağrışımlara dayanan söz sanatlarındandır. Söz arasında bilinen bir olaya, isme, kıssaya, kavrama, fıkraya, atasözüne, şiire ya da söze gönderme yapmak anlamına gelir.

Klasik dönem edebiyatımızda Kur’an ve hadis kaynaklı telmihlere yer verildiği gibi, peygamber kıssalarına, evliya menkıbelerine, tarihî ve mitolojik kahramanlara da telmihte bulunulur.

Telmih, bilgi ve kültür birikimine bağlı bir sanattır. Şairin zihin servetinden beslenir.

Şiirin din, tarih ve medeniyet arka planı varsa, şairin telmih sanatına başvurması kaçınılmazdır. Bu, şairin temel kaynaklarına bağlılığının da göstergesidir. Safını belirlemiş bir şiirde telmihlere sıklıkla rastlanır.

* Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, Erzurum. tacettinsimsek@atauni.edu.tr

Yunus Emre “*Ey dost senin yoluna / Canım vereyin Mevlâ // Aşkını komayayın / Oda gireyin Mevlâ*” (Selçuk, 1979: 105) diyorsa, Hazreti İbrahim’in Allah’a “halil” yani “dost” oluşuna ve ateşe atılma olayına telmihte bulunuyor demektir.

Fuzulî bir şiirinde “*Mecnûn ile bir mekteb-i aşk içre okurduk / Ben Mushafı hatmettim o ve’l-leyli’de kaldı*” diyorsa hem Kur’an-ı Kerim’deki doksan üçüncü sure olan Duha suresine hem de Leylâ ile Mecnun hikâyesinin kahramanlarına telmihte bulunuyor demektir.

Mehmed Âkif, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Arif Nihat Asya, Asaf Hâlet Çelebi, Sezai Karakoç gibi şairlerin şiirlerinde sık sık telmih sanatına yer verdikleri; şiirin arka planına dinî, tarihî ve millî öğeleri yerleştirdikleri görülür. İslami değerler, dinî / tasavvufî / mistik / mitolojik unsurlar, motifler, simgeler ve görünüşler, telmihler yoluyla şiirin dünyasına taşınır.

Türk ve İslâm tarihinden isimler, olaylar, kıssalar, efsaneler ve hikâyeler şiirin ifade düzleminde yorumlanır, nazım elbisesi giyerek karşımıza çıkar.

Şair, geçmişte bir olaya, bir şahsa, mitolojik bir motife ya da unsura gönderme yapar. Anka, simurg, Yunus, Yusuf, Eyyup, Kays, Tur, Leyla gibi kavramların her birinin arkasında çözümlenmeyi ve yorumlanmayı bekleyen bir dünya saklıdır. Şairle aynı çizgide buluşabilmek için mutlaka bu şifrelerin tarafımızdan çözülmüş olması gerekir.

Süleyman Fehim’den örneklemek gerekirse, “*Mâsivâ nakşına iplik kadar olma dilbend / Ehl-i tecridi yolundan alıkor bir sûzen*” (Onay, 1992: 221) (Bu dünyanın süsüne, nakışına iğne kadar bile gönül bağlama. Hak yolunda ilerleyen bir dervişi bir iğne yolundan alıkoyar.)

İğne simgesi çözülemediği sürece şiir okur için bilmece olarak kalır.

“İğne” bir mazmundur. Mazmunun gönderme yaptığı efsaneye göre, Hazret-i İsa’nın üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak, bir de iğne vardır. Birinin eliyle su içtiğini görünce tası, bir başkasının parmaklarıyla saçını sakalını taradığını görünce tarağı atmıştır. Göğge çıktığında, göğün dördüncü katında üstü aranmış, üzerinde bir iğne bulunduğu için o katta bırakılmıştır. Hazret-i İsa bir iğne yüzünden arşa çıkamamış, Allah’a ulaşamamıştır. Esrar Dede’nin beytinde geçen “iğne” sözcüğünden Hazreti İsa’ya ait kıssaya ulaşılması bir çözümlenme örneğidir.

Bahaettin Karakoç’un Telmih Dünyası

Telmihlerden yararlanmak, dinî duyarlılığı ve medeniyet rüyası olan ve şiiri dinin ve medeniyetin sesi olarak gören şairlerin işidir. Bu nedenle, telmihlere başvurmak için şiirin arka planına medeniyet tarihini yerleştirmek gerekir.

Bahaettin Karakoç’un şiiri, Yahya Kemal ve Sezai Karakoç’ta olduğu gibi Türk-İslam medeniyetinin şiiridir. Bu nedenle de telmihler üzerinden yürümesi tabiatı gereğidir.

Karakoç’un şiiri, okuyucuya zengin bir telmih dünyasının kapılarını açar. Bizi hayalen geçmişe götürerek, geçmişi bugüne taşıyarak zihin haritamız üzerindeki tozları silkelemek ister. Kalbinin süveydasını yoklamayı; inancını, tevekkülünü, teslimiyetini gözden geçirmeyi ilham eder. Bunu yaparken okuyucunun hazır bulunuşluk düzeyinin metni anlamaya elverişli olmasını şart koşar. Aslında bu, kalpler ve zihinler arasındaki ortak kodların hatırlanması anlamı taşır. Okurun da şairi anlayacak düzeyde bir şiir kültürüne sahip olması gerektiğini düşündürür. Okuyucudan beklenen “bilme” ve “anlama” sorumluluğudur. Zira şair, bilgelik makamındadır. Söz, bilgeliğin süzgecinden geçerek sese, ritme ve imgeye dönüşmektedir.

Telmihler, Bahaettin Karakoç şiirinin yalnızca duygunun kanatlarında uçmadığını, aynı zamanda düşüncenin potasında yoğrulduğunu, ayağını din, tarih ve medeniyet zeminine bastığını gösterir.

Bahaettin Karakoç’un şiirindeki telmihleri insanlık tarihi, İslam tarihi, siyer, ayet, hadis, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri, mitoloji, Türk tarihi gibi başlıklar altında gruplandırmak mümkündür.

“Sürgün Vezir”in Telmih Dünyası

Ben Senin Yusuf’un Olmuşum kitabı, Kur’an-ı Kerim’in “ahsenü’l-kasas” (kıssaların en güzeli) olarak anılan hikâyesinin kahramanı olan Yusuf’un bu çağda yeniden gündeme getirilmesi anlamı taşır. Her çağın bir Züleyhası olduğu gibi bir de Yusuf’u vardır. Yusuf her çağda haksızlığa uğramışlığı, aynı zamanda iffeti, güzelliği, ideali temsil eder.

Güneşe Uçmak İstiyorum kitabı adından başlayarak, Oğuz Kağan Destanı’ndan metinlerarasılık çerçevesinde değerlendirilebilecek bir çağrışımı içinde saklar:

“*Takı taluy takı müren / Kün tuğ bolgıl kök kurıkan*” (Daha deniz daha ırmak / Güneş bayrak gök çadır) (ekitap.kulturturizm.gov.tr)

Güneşi bayrak gibi eline almak isteyen Oğuz Kağan’dan “*Güneşe Uçmak İstiyorum*” (Ecdad Yayınları, Ankara 1993) diyen Karakoç’a zengin bir çağrışım dünyası miras kalır. Söz konusu ifadeyi Necip Fazıl’ın “*Yeryüzü boşaldı, habersiz miyiz? / Güneşe göç var da, kalan biz miyiz?*” (Kısakürek, 2001: 422) dizeleriyle aynı çizgide yorumlamak mümkündür.

Karakoç’un yalnızca *Sürgün Vezirin Aşk Neşideleri* kitabının ilk bölümü üzerine yapılacak bir değerlendirme bile ne denli zengin bir şiir evreniyle karşı karşıya olduğumuzu göstermeye yetecektir. Kitaba adını veren, yirmisi “*Neşideler*” üst başlığıyla numaralandırılmış, diğer yirmisi “*Aranagme*” alt başlıklı, biri de “*Derkenar*” olarak adlandırılmış toplam kırk bir metinden oluşan ilk bölümde Hazreti Âdem’in, dolayısıyla insanın cennetten dünyaya sürgün gönderilmesi ve yeryüzü gurbetinde yaşadıkları çevresinde kaleme alınmış şiirler bir araya getirilmiştir.

Kitabın ilk şiiri zaafı ve erdemleriyle insanın kendini tanımlaması, insanî kimliğini itirafıdır. *İpi Şahdamarıma Bağlı Türkü* başlıklı şiirdeki “*Ferman Padişah’ımın ve mülk de O’nun*” (Karakoç, 2004: 18)* dizesi, ilk bölüme “*Ferman Padişah’ın Mülk de O’nun*” (SVAN, s.13) biçiminde epigraf olarak girer. Karakoç, Çukurova’nın gür sesi Dadaloğlu’nun “*Ferman padişahın, dağlar bizimdir*” söyleyişiyle mülkü sahiplenme tavrına gönderme yaparken mülkün Allah’a ait olduğunu vurgular. Birindeki padişah beşeri otoritenin adıdır, diğerinde kâinatın sultanı olan Allah’tır.

1. Cennetten dünyaya sürgün

“*Başıma ne geldiyse beyaz sevdandan geldi / Belki de salt budur sürgünlüğümün gerekçesi*” (SVAN, s.13) dizeleriyle başlayan *İtiraf* şiiri, Âdem’in şahsında insanî var oluşun dile getirildiği bir örnektir. İnsanî öz, sanatkâr ruhla mayalandıktan sonra söyleyecekleri, görecekleri, öğrendikleri ve öğrenecekleri çoğalır. “*Beyaz sevda*” ile Âdem’in Havva’ya olan aşkı ve birlikte yasak meyveyi yemelerine telmihle “sürgünlüğün gerekçesi” açıklanır.

İkinci dizedeki “sürgünlük” sözcüğünde Hazreti Âdem’in cennetten dünyaya, dünyayı imar etmek üzere görevli olarak gönderilmesine telmih vardır. “*Sürgün varoşlarda yaşar, her gün uğrar karakola / İmza atmak zorundadır, üstünde emanet can var*” (SVAN, s.25) dizelerinde dünya hayatına ve İlahî iradeye bağlılığa işaret edilir. İmza atmak, Allah’a bağlılık yeminine sadık kalmaktır. İbadetleriyle bu bağlılığı pekiştirmektedir. “*Aşk’ dedin ‘beli’ dedim, eridim seninle*” (SVAN, s.29) dizesindeki “elest meclisi” ve “Kalû belâ” vurgusu da yeminine, dolayısıyla aşkına sadık bir kulun kaleminden dökülür.

“*Sufice bir kovuğu mesken seçsem kaçak/ Işıldar karşımda baştan çıkarın yılanın gözleri.*” (SVAN, s.20) dizelerinde Hazreti Âdem ile Havva’nın cennetten ayrılmasına neden olan yasak meyve tecrübesinde şeytanın yılan aracılığıyla oynadığı role telmih vardır. Fahreddin Razi *Tefsir-i Kebir*’inde şunları yazar:

“*Vehb b. Münebbih el-Yemani ve Süddi’den, onların da İbn Abbas (ra) ve onun dışında başkalarından kıssacıların rivayet ettiği şu haberdir: İblis cennete girmek istediği zaman*

* *Sürgün Vezirin Aşk Neşideleri* (İstanbul 2004), alıntılarda SVAN biçiminde kısaltılacaktır.

cennetin bekçileri ona mani oldular. Derken yılanı geldi. O, dört ayağı olan bir hayvan idi, bir Horasan devesine benzerdi. O âdeta hayvanların en güzeli idi. Şeytan bütün diğer hayvanlara başvurdu, fakat kimse onu kabul etmedi, ama yılan onu kabul etti ve yuttu. Cennet bekçilerine göstermeden onu cennete soktu. Yılan cennete girince, İblis onun ağzından çıkıp vesveseye başladı. İşte böylece yılan lânetlendi, ayakları yok oldu ve karnının üstünde sürünmeye başladı. Onun rızık toprakta kılındı ve bundan dolayı da insanoğluna düşman oldu.” (Fahredden Râzî, 1988: 321-322)

Sürgünlük cennetten dünyaya inişi temsil ederken, dünya hayatı da şiirde “göçebelik” biçiminde tanımlanır. “*Dünyaya geldiğim günden beri göçebeyim ben, / Çağ eskidi, ben eskidim, yollar eskidi... / Ne kâtipler gördüm, ne ifadeler verdim öyle üretken / Her şey eskidi de bir kader eskimedi*” (SVAN, s.26) dizelerinde bütün bir hayatın özeti vardır. Arka planında insan dünyaya sürgün gelmiştir ve dünyada göçebe gibi yaşamaktadır düşüncesi yatar. Bu da şairin dünyayı sahiplenmeme, mülk edinmeme yaklaşımıyla örtüşür. Fanilik duygusuyla yaşanmış ömrün özeti “*Tükenmeye yaklaştı takvimim yaprak yaprak / Gönlümce bir yer seçip ev kurmam hâlâ yasak*” (SVAN, s.42) dizeleriyle bir başka boyuta taşınır. Zira “*Nimet de, zinet de, mihnet de emanet, can ve çağ da emanettir.*” (SVAN, s.43). Benzer bir söyleyiş *Meftun* adlı şiirde de tekrarlanır:

“Elimdeki mala mâlik değilim

Emanete titrer, dertle kaynarım.

Aşk bana yeter buna kâilim,

Bu dünyada ben sürgünü oynarım.” (SVAN, s.57).

Şair bir gün bu sürgünlüğün biteceğinden emindir:

“Kendini bil Karakoç’um kendini

Elbet bir gün biter bu sürgünlüğün.” (SVAN, s.52)

“Sılamdan sürgün edildim, bu yaban diyâra geldim

Çok dolaştım Yunus gibi sonunda bir şara geldim.” (SVAN, s.33) dizeleri de “sıla=cennet” vurgusu bakımından önemlidir. “Sıladan sürgün edilmek”, Mevlâna’nın “ney” metaforuna benzer bir buluştur. Cennette var olmuş insan için inmek zorunda kaldığı dünya bir “yaban diyâr”dır. Dünyayı geçici yurt edinmiş insanın nihai amacı silaya, asli vatana dönebilmektir. Dünyayı imar etmiş, medeniyetler inşa etmiş, şarlar (şehirler) kurmuştur. Beyitte, Yunus Emre’nin “*Bu dünyanın meseli bir ulu şara benzer, / Velî bizim ömrümüz bir tez pazara benzer.*” dizeleriyle başlayan ilahi ile “*Hey Emre’ m Yunus biçare / Bulunmaz derdine çare / Var imdi gez şardan şara / Şöyle garip bencileyin*” dizeleriyle biten ilahiye telmih vardır.

Aynı konma ve göçme yaklaşımı “*Ey Yüce Mimar’ım, Padişah’ım, benim suçum ne? / Ne bir konana karıştım ne bir göçene...*” (SVAN, s.18) dizelerinde bir başka çağrışımla karşımıza çıkar. Bu kez şair bir hadis-i şerife gönderme yaparak dünya hayatının faniliğini dile getirir, “Göçebe, konan, göçen” kelimeleri “*Göçmek için konarsınız, yıkılmak üzere evler yaparsınız*” ve “*Dünyada tıpkı garip hatta bir yolcu gibi ol.*” mealindeki hadis-i şeriflerle ilişkilendirildiğinde şiirin anlam kâinatı bütünüyle aydınlanır.

Söz konusu sürgünlük, *Sana Arzuhalim Deste Destedir* şiirinde aşkı çoğaltan ve yücelten bir kader olarak ifadesini bulur: Özellikle “*Sürgümün kaderi kaçak kırmızı*” (SVAN, s.28) dizesinde aşkın ve arzunun sürekliliği dikkatlere sunulur. “Kırmızı” renk, bu ruh hâlini açıklamakla görevlidir.

“*Gördüklerimden çoktur göreceklerim / Öğrendiklerimden çoktur öğreneceklerim*” (SVAN, s.13) dizeleri Hazreti Âdem’in yeryüzü macerasını hikâye eder. Âdem’e eşyanın

“Sürgün Vezir”in Telmih Dünyası

isimlerinin öğretilmesi sezdirilir. Bakara suresinin “*Ve Âdem’e isimlerin hepsini öğretti, sonra onları meleklerle gösterip: “Haydi davanızda sadıksanız şunların isimlerini bana haber verin’ dedi”* (Altuntaş ve Şahin, 2015: 122-123) mealindeki 31. ayetine telmih vardır.

Âdem’in cennette gördükleri/öğrendikleriyle dünyada gördükleri/öğrendikleri arasında büyük fark vardır. Zira Âdem dünyaya gönderildikten sonra deneme ve yanımlarıyla eşyanın niteliklerini öğrenmiştir.

“*Adildir padişahım, yan tutmaz, emek yemez / İnanıp erkine yaslanınca anladım*” (SVAN, s.14) dizeleri inanmış insanın teslimiyetine vurgu yaparken Allah’ın Adl ismine gönderme yapar. “Erkine yaslanmak” ise Kadir ismine göndermedir.

“*O kadar da sahipsiz değildir cibal-i mübaha / Kul olmak ne güzel Allah’a*” (SVAN, s.32) dizelerinde bu kez dünyanın “cibal-i mübaha” olarak görülmesine itiraz eder.

“Cibal-i mübaha” Osmanlı döneminde halkın temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kontrolsüz, plansız ve serbestçe kullandıkları orman alanlarını karşılar. İnsanın dünyayı Sahibine nispet etmeksizin hesapsız kullanmak yanlıştır. Allah’a kul olan, mülkünü de O’nun izni dairesinde kullanma bilinciyle yaşar. Tabiatı kendisine sunulmuş bir armağan ve emanet olarak görür. Yıkıcı değil, yapıcıdır. Kırıcı değil kurucudur. Yok etmeye değil hak etmeye çabalar. Yaratılana gösterilen özen, Yaradan’ın rızasını kazanmaya yönelik bir arayışı beraberinde getirir.

Kitaba adını veren ve başlı başına özgün bir telmih olan “vezir”, satrançta her yöne hareket edebilen bir taştır. Piyondan ata, filden kaleye kadar bütün taşların olduğu gibi vezirin de nihai hedefi şaha sadakattir. Varlığı şahın varlığına bağlıdır. Kozmik bir varlık olarak insanı temsil eder. Taşların en güçlüsüdür. İnsan da en güzel surette ve varlıkların en şerefliyi olarak yaratılmış, yeryüzüne halife kılınmıştır. Hükümdardır, ancak bir kaderle kuşatılmıştır. “*Kader her vezirin müebbet sürgünlüğüdür.*” (SVAN, s.15)

2. Esmâ: Allah’ın isimleri

Vezir, *Gönül Kanatlanır Dil Çiçeklenir* başlıklı şiirde bu kez “*Benim müebbet sürgünlüğüm kimin zaferi?*” diye soracaktır. Daha sonra “*Kadir olan sensin / Kadim olan sen / Kaldır sürgünlüğümü*” (SVAN, s.24) diye yalvaracaktır. Ardından esma-i hüsnadan (Allah’ın en güzel isimlerinden) Rezzak, Kefil, Rahman ve Rahim isimlerinden imdat isteyecektir.

“*Evreni bezekleyen nakkaşı baksa görür / Gözlerinin oltası salt nakışa takılır*” (SVAN, s.46) dizelerindeki “evreni bezekleyen nakkaş” Allah’ın Musavvir ismine gönderme yapar. Musavvir, tasvir eden, betimleyen, süsleyen, nakışlayan, her şeye bir şekil ve özellik veren gibi anlamlara gelir. Şair, nakışta takılıp kalmayı, oradan Nakkaşa gidememeyi insanın zaaflarından biri olarak nazmeder.

3. “Kün” emri

Karakoç, şiirin ifade imkânları içinde kâinatın yaratılışına da parantez açar. “*Kaos bitsin diye Rab dedi ki: Kün! / Bu komutla şekillendi kâinat o gün.*” (SVAN, s.52) dizelerinde Bakara suresinin göklerin ve yerin yaratılışını dile getiren 117. ayetine telmihte bulunulur: “*O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece “Ol!” der, o da hemen oluverir.*” (Altuntaş ve Şahin, 2015: 23).

4. Besmele

“*Her aşk neşideme O’nun adıyla başlarım / Sidret-ül müntehâya kanatlanır selâm kuşlarım*” (SVAN, s.15) dizelerinde besmeleye telmih yapılır ve şair, yaratılışın son noktasına varırken selâmını bütün varlık âlemine ulaştırmak ister. Evrene sunulan Allah’ın selâmıdır.

“*Açmışım aşk dükkânımı yol kenarına / Eksiyartı bâtın bende, zahir bendedir.*” (SVAN, s.16) dizeleri, Yunus Emre’nin “*Evvel benem âhir benem / Canlara can olan benem / Azıp yolda*

kalmışlara / Hazır medet eden benem” dörtlüğüyle çizdiği dünyaya gönderme içerir; “*ezel-âhir bendedir*” “*bezm-i elest*”e telmihtir ve yine Yunus Emre’nin “*Yunus değil bunu diyen / Kendiliğidir söyleyen / Mutlak kâfir inanmayan / Evvel ahir zaman benem*” dizeleriyle de anlam ilişkisi içindedir.

5. Fatıha

“*Sırat-ı müstakim üzredir yolumuz*” (SVAN, s.17) Kur’an-ı Kerim’in ilk suresi olan, Fatıha’ya göndermedir. Bu surenin altıncı ve yedinci ayetlerinde “*Bizi doğru yola (‘sırata’l-mustakim’e), kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet! (...)*” (Altuntaş ve Şahin, 2015: 2) mealinde bir dua vardır.

6. Hazreti İbrahim

“*Mürşidim, müzik yapar gibi çekiç vururdu / Madeni bozuk bir putu Besmele çekip kırarken*” (SVAN, s.18) Hazreti İbrahim’in put kırmasına telmihtir.

İnsanoğlu tarihî zaman içinde taştan, undan, madenden putlar yapmış ve bu putlara tapmıştır. İbrahim Peygamberin babası Azer de put yapar, oğullarına sattırır. Diğer oğulları putları satmış olarak eve dönerken, İbrahim her seferinde putları geri getirir. İbrahim’in putları satmaya götürüşü de ilgi çekicidir: Ayaklarından iple bağladığı putları peşi sıra sürükler, “Yarar ve zarar veremeyen bu butları alan var mı?” diye seslenir. Ardından putları ırmak kıyısına götürür, kavminin putlara olan düşkünlüğüyle alay etmek başlarını suya sokar “İçin!” der (Köksal, 2004: 148).

Bir gün eline geçirdiği bir balta ile puthanede altından yapılmış en büyük putun dışındaki bütün putları kırmaya başlar. Balta vurduğu her puta “Kendini korusana!” der. Putları parçalar. Baltayı en büyük putun boynuna astıktan sonra puthaneden ayrılır (Köksal, 2004: 153).

Karakoç’un şiirinde geçen “*madeni bozuk put*” modern/postmodern çağların putlarından biri olan paradır. İfade, hem maddesi bozuk hem de madenden yapılmış anlamlarında yorumlanmaya elverişlidir. Burada madde karşısında ruhun, para karşısında sanatın yüceltildiği bir yaklaşımdan söz edilebilir.

7. Şerden hayır

“*Şerden hayır hasıl olur güzel tecelli / En kalın zırhlara üflerim soluğumu.*” (SVAN, s.19) dizeleri Bakara suresinin “*Savaş, hoşunuza gitmediği hâlde, size farz kıldı. Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.*” (Altuntaş ve Şahin, 2015: 41) mealindeki 216. ayetine telmihtir.

“*Ehl-i Beyt’in içmediği de bir su mu?*” (SVAN, s.18), Kerbelâ’ya, Hazreti Hüseyin’in şahadetine telmihtir. Karakoç, “*Şehirler direniyor lânetli şeytanlara / Kerbelâ yollarında yürek İmam Hüseyin*” (SVAN, s.70) dizeleriyle Irak’ın işgali üzerine aynı acıyı yüreğinde duymakla kalmaz, yüreğini Hazreti Hüseyin’le özdeş kılar.

8. Semender, kaknus, “fenafillah”

“*Parmaklarımla yürüyorum ateşlerde / Aşk destanını yazıyorum yanarak*” (SVAN, s.24) dizelerinde hem ateşte yanmadığına inanılan semendere hem de kendi yaktığı ateşte yanan ve kendi küllerinden yeniden doğan kaknusa telmih vardır.

Karakoç, kaknus telmihini şiire adını veren “*Yok ettim kendimi yeniden doğdum / Aşkın potasında böyle âhiren*” (SVAN, s.30) dizelerinde tekrar kullanacak, ancak bu kez mutasavvıfların “fenafillah” diye tanımladıkları merhaleyi de sezdirmiş olacaktır. “*Kendini yok edip aşkla yeniden doğmak*” ilâhî aşkla bütünleşmek, Allah’ta fani olmak anlamını çağırıştırır.

“Sürgün Vezir”in Telmih Dünyası

9. Niyazi-i Mısri, Kırklar

“*Derdime derman ararken gördüm ki derman da nâçar / Yıkandım kırklar gününde tertemiz didâra geldim*” (SVAN, s.33) dizelerinde Niyazi-i Mısri’nin “*Derman arardım derdime derdim bana derman imiş, / Bürhân arardım aslıma aslım bana bürhân imiş.*” (Tatçı, 2014: 444) dizelerine telmihte bulunurken, bir adım ileri giderek aşk derdine çarenin imkânsızlığını, bunun için çözümün kırklar gününde yıkanıp arınmaktan geçtiğini ifade eder.

Kırklar, Türk halk inancında “kırk evliya” olarak anılan ve bilinmeyen bir mekânda sonsuza kadar yaşayacağına inanılan kırk kutlu kişidir. Derviş/ermiş motifiyle doğrudan ilgilidir. Dünya onların yüzü suyu hürmetine ayakta durur.

Hıristiyan Türklere de “kırk aziz” kavramı vardır ve onlar için kırk mum yakılır. Kırım’da Bahçesaray’da, “Kırk Azizler” adına düzenlenmiş bir mezarlık vardır. Kırklara karışan insanlar fanî gözlere görünmezler. Şair, alıntılanan beyitte, “kırkların gönlünde yıkan”makla arındığını, böylece İlahî dergâha ulaşarak derdine derman bulduğunu söyler.

Beyitte geçen “kırklar gönlü” söz grubu, uzak da olsa bir başka açıdan “kırklar cemi”ni çağrıştırır. Bektaşilik’te, Mirac’a çıkış öncesi gerçekleştiğine inanılan ve semah sırasında Hazreti Peygamber’in sarığının başından düşmesi, kırk parçaya bölünmesi, kırk erenin bu kırk parçayı beline kuşak olarak bağlaması (kemerbest olması), böylece Kırklar Meclisi’nin oluşması ile sonuçlanan toplu ibadet de aynı çizgide değerlendirilebilir.

10. Tuba ağacı, yanmak

“*Yürek Tuba ağacı, yemişi zikir / fikir / Varolmanın özü aşk ateşe dönüşünce*” (SVAN, s.35) dizelerindeki Tuba cennetteki kökü yukarıda dalları aşağıda olan ağaçtır. Şair, yüreği Tuba ağacına benzeterek dünyada bir cennet tablosu çizer. Bu tabloda zikir ve fikir yüreğin meyveleridir. Dile ve akla ait melekeler, yüreğe yüklenir. Yürek aşkın mekânı, aşk var olmanın özüdür.

Uzak bir çağrışımla Mevlâna’nın “Hamdım, piştım, yandım” sözüne de gönderme olarak değerlendirilebilecek bu söyleyiş, aşkın yakarak olgunlaştıran yönünü nazara verir. Bir sonraki beyti oluşturan “*Üşümek bir uyarı, yanmak ise uygarlık / Bütün değerler çöker özüyle çelişince*” (SVAN, s.35) dizeleri, medeniyetler kurmanın aşkla yanmakla mümkün olacağına işaret eder. Yüreğin asli kimliği aşkla buluşmaktır. Özülle barışık olmak bunu gerektirir. Yüreğin aşktan uzak kalması özülle çelişmek anlamına gelir.

11. Hazreti Ali, Hazreti Süleyman

Askıda Demlenen Bir Kırık Hava şiirindeki (SVAN, s.23) “Zülfikar”, Hazret-i Ali’nin kılıcının adıdır. Zülfikar, *Bilirim* adlı şiirde bu kez keskinliği bakımından sevgilinin gözlerinin kıyaslandığı bir obje olarak dikkati çeker: “*Gözlerini kıyaslamak haddimi çok aşar amma, / Ali Zülfikar bilirim, mühr-i Süleyman bilirim.*” (SVAN, s.38) dizelerinde aynı zamanda Süleyman Peygamber’in yüzüğündeki sekiz köşeli yıldızdan ibaret mührüne gönderme yapılır. Süleyman Peygamber’in bu yüzüğün gücüyle insanlar dışındaki varlıklara, tabiata ve nesnelere hükmettiği rivayet edilir. Sevgili de tıpkı Süleyman Peygamber’in mührüyle yaptığı gibi gözleriyle âşığa hükmetmektedir.

12. “Hak geldi bâtil yok oldu”

Naat şiirinde (SVAN, s.53) geçen “*Sen geldin bâtilin beli kırıldı*” dizesi İsra suresinin “*De ki: ‘Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl yok olmaya mahkûmdur.’*” (Altuntaş ve Şahin, 2015: 310) mealindeki 81. ayetine telmihtir.

13. Mecusî ateşinin sönmesi

“*Sen geldin bin yıllık ateşler söndü.*” (SVAN, s.53) dizesi Hazreti Peygamber doğduğu gece Mecusilerin bin yıldır yanan ateşlerinin söndüğüne telmihtir.

14. Saba rüzgârı

“*Selam güzel Kâbe’ye, selâm Resulullah’a / Selâm koku getiren ayık bâdisabâya!..*” (SVAN, s.55) klasik edebiyatımızda saba rüzgârının sevgiliden haber getirme işlevini hatırlatır.

15. Hazreti Hüseyin’in katli

“*Lâdini tanklar gezer kapkara bayraklarla / Kim demiş ki Yezid’e, Mervan’a muhtacız biz*” (SVAN, s.64) dizelerinde Hazreti Hüseyin’in öldürülmesi, mukaddes şehirlerin talan edilmesi, Kâbe’nin mancınıkla taşlanması gibi eylemleri yüzünden İslâm tarihinin en kötü isimlerinden biri olarak anılan Emevî halifesi Yezid’le, Yezid’in oğlu 2. Muaviye’den sonra tahta oturan, dokuz ay süren halifeliği, diğer Emevilere karşı iç savaşlarla geçen Mervan’a gönderme yapılır.

16. Ebâbil

“*Ay bu gece yarımday, bu şiir öyle değil / Bu şiir bildirimi taşıyan bir ebâbil*” (SVAN, s.65) dizeleri Karakoç’un poetikasını yansıtan bir derinlik taşır. Kur’an-ı Kerim’in “*Rabbinin, fil sahiplerine (bir file desteklenmiş orduya) ne yaptığını görmedin mi? Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları, yenilmiş ekin yaprakları hâline getirdi.*” (Altuntaş ve Şahin, 2015: 701 mealindeki Fil suresinde geçen ebâbil kuşlarına telmih vardır.

Habeşistan hükümdarı Ebrehe’nin fillerle güçlendirdiği ordusuyla Kâbe’ye saldırması üzerine, ebâbil kuşlarının attığı taşlarla bozguna uğramasından hareketle Karakoç, şiiri ebâbil kuşlarına teşbih eder. Böylece şiirin iletisi iyilik ve güzellik olurken sesleri, sözcükleri ve imgeleri yeryüzünü yaşanmaz hâle getiren Ebreheler’in çağrıştırdığı olayları, durumları ve sıfatları taşlamaya yönelir.

17. Türk’ün tarihî geçmişi

Karakoç, Türk’ün tarihî zaman içinde ve mekân üzerinde yaşadığı var oluş macerasına da telmihlerde bulunur. Aşağıdaki dizeler Asya’dan Avrupa’ya akan Türk’ün genetik kodlarına işlenmiş mekân üzerinde yer değiştirme karakteristiğini aksettirir niteliktedir:

“*Amuderya, Siriderya,*

Aral, Hazar, Aras ve Fırat

Asya’nın şahdamarlarını sergilediler kanatlarımın altında

Kalbimle gördüm ki Tuna, sipahisini özleyen bir at

Sava, Ohri, Ren ve Sen kıyılarında uçtum eğlek eğlek

Yüreğim özvatanıma, isteklerim aşka kelepçeli” (SVAN, s.26)

“*Yüreğimde Korkut Ata*” (SVAN, s.68) ifadesi, Dede Korkut’a gönülden bağlı bu çağ bilgisi ve ozanının duyarlılığını yansıtır.

18. Cihat

“*Dövüş helâl ölçekli bir dövüşse pes etme / Zamanı ve silahı israf etmeden kullan*” (SVAN, s.40) dizelerinde Karakoç, “helal ölçekli dövüş” sözcük gurubuyla cihat kavramına gönderme yapar. Ancak bu, söz sanatlarıyla gerçekleşen bir cihattır. Zira merkezinde şair ve

“Sürgün Vezir”in Telmih Dünyası

şairin de elinde silah olarak kalem vardır. Uzak bir çağrışımla da olsa Hassan bin Sabit’in kalemiyle ortaya koyduğu mücadele sezdirilir. Hassan bin Sabit savaflara katılmasa da, Hazreti Peygamberi hicvetmeye kalkışanlara karşı güçlü hicivler yazması, bir kasidesiyle Tamim kabilesinin bütün hatip ve şairlerini alt etmesi, hatta bu kabilenin Müslüman olmasını sağlamasıyla da Müslümanlar arasında büyük saygınlık kazanmış ve “Peygamber Şairi” olarak tanınmıştır.

19. Gül ile bülbül

“Güle serenatlar yapmak bülbülün bir ibadeti, / Ben de olsam dikenini yüreğime batır derim.” (SVAN, s.61) dizelerinde şair kendini bülbülle emsal tutarken gül bülbül efsanesine telmihte bulunur.

20. Hârut ile Mârut

“Dünyamızı terk edeli gökteki Zühre yıldızı / Nice Hârut ile Mârut, nice kirli kan var” (SVAN, s.25) dizelerinde Bakara suresinin 102. ayetine telmih vardır. Zühre yıldızı aydınlığı, doğruluğu, iyiliği ve temizliği temsil ederken, Harut ile Marut doğruluktan sapmayı, bozgunculuğu, şehveti ve kanı temsil eder.

Hikâyeye göre Harut ile Marut, Allah’ın emriyle insanlara çeşitli bilgileri öğreten iki melektir. Bazı tefsirlerde insan olabilecekleri kaydedilen bu iki melek aralarında konuşurken “İnsanlar yerine biz duygu sahibi olsaydık sürekli ibadet ederdik” derler. Allah, onlara “Size şehvet duygusunu verseydim siz insanlardan daha çok günah işlerdiniz” buyurur. Melekler yoldan çıkmayacakları konusunda ısrarlıdır. Allah onlara şehvet duygusu verip dünyaya gönderir. Harut ile Marut, karşılaştıkları kadının koştığı kocasını öldürme, puta tapma ve şarap içme şartları üzerine şarap içmeyi tercih ederler. Böylece kötülüklerin yolu açılmış olur. Ardından kadın ikinci bir şart olarak Harut ile Marut’tan kendisine ism-i azamı öğretmelerini ister. Kadın, ism-i azamı öğrenip söyleyince Allah onu Zühre yıldızına alır. Harut ile Marut’a da Babil’de baş aşağı kıyamete kadar durma cezası verir.

21. Habil ve Kabil

“Kabil’in zulüm tutkusu bir haritadır ellerde / Hangi bahçeye gitseniz kuşlar susmuş salt şiven var” (SVAN, s.25) dizelerinde Hazreti Âdem’in iki oğlundan biri olan, kardeşi Hâbil’i katlettiği için yeryüzünde kan döken ilk insan olarak insanlık tarihine geçen Kâbil’e gönderme yapılır. İlk cinayetin günümüzdeki yansımalarına dikkat çekilir. Yeryüzünde Kâbiller’in her dönemde var olduğu, kıyımların sone ermediği ve ağıtların susmadığı gerçeği dile getirilir. Dünyanın her çağda bir Hâbiller ve Kâbiller sahnesi olduğu nazmedilir. *Ay Bu Gece Yarımdır* başlıklı şiirde şairin tavrı Hâbillerden yanadır.

“Ay bu gece yarımdır, bu dua öyle değil

Her can biraz Kâbil’dir, her can biraz da Hâbil

Öldürmenin sonu yok, yararlı erdemi de,

Kader ortaklarıyız dünya denen gemide

Çiçekleri ezmeden, çocukları üzmeden

Bana taş yağdırana yüreğimi açtım ben” (SVAN, s.66)

Hâbil ve Kâbil’in uzantılarının yaşamaya devam ettiği yeryüzünde, her insanın genetik kodlarına işlenmiş bir Hâbil ve Kâbil bulunduğu; mücadelenin öldürenlerle, merhametiyle yaşatanlar arasında sürdüğü sezdirilir. Şair bu tabloda şefkat ve merhamet tarafında yer alır. Sadece iyilik gördüklerine değil, kendisine taş yağdırana da yüreğini açma erdemini sergiler. Bu, Maide suresi 27 ila 30. ayetlerini çağırıştırır.

İnsanlık tarihinin ilk katili Kabil ve ilk maktulü Habil'le ilgili kıssa Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçer:

“(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, ‘Andolsun seni mutlaka öldüreceğim’ demişti. Öteki, ‘Allah, ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder. Andolsun! Sen beni öldürmek için elini bana uzatsan da ben seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben istiyorum ki sen, benim günahımı da, kendi günahını da yüklenip cehennemliklerden olasın. İşte bu zalimlerin cezasıdır.’ Derken nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti de (nefsine uyararak) onu öldürdü ve böylece zıyan edenlerden oldu.” (Altuntaş ve Şahin, 2015: 122-123)

SONUÇ

Bahaettin Karakoç'un şiiri sezgi, bilgi ve irfan çizgisinde, Türk-İslam tarihinin ve medeniyetinin kodlarını ruhunda taşıyan, bilgelik makamından seslenen, zengin telmihlerle yüklü coşkulu ve lirik bir dünyadır.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, H., M.Şahin (2015). Kur'an-ı kerim meali, 18. Baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
e-kitap.kulturturizm.gov.tr (Erişim: 23.06.2016)
- Fahrüddin er-Râzî (2013). Tefsir-i kebir, Mefâtihu'l-gayb, c.10, (çev. S.Yıldırım, L.Cebeci, S.Kılıç, C.Doğru), İstanbul: Huzur Yayınları.
- Fuzulî (1990). Divan, (haz. K.Akyüz, S.Beken, S.Yüksel, M.Cumbur), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakoç, B. (2004). Sürgün vezirin aşk neşideleri, Ankara: Dolunay Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2001). Çile, 44.Baskı, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Köksal, M. A. (2004). Peygamberler tarihi, 8.Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Onay, A. T. (1992). Eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı, (haz. Cemâl Kurnaz), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Selçuk, H.(haz.) (1979). Yunus divanı, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Tatçı, M. (haz.) (1990). Yunus Emre-Divân, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tatçı, M. (haz.) (2014). Niyazî-i Mısri Halvetî-Divân, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Uralgiray, Yusuf (1986). Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi, Riyad: Tebliğ Yayınları, İstanbul.